

MAGDALENA SZYNDLER

Ludowa kultura muzyczna Śląska
Cieszyńskiego ze szczególnym
uwzględnieniem Beskidu Śląskiego.
Folklor pieśniowy Istebnej,
Koniakowa i Jaworzynki -
źródła repertuarowe
a ich transformacje

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2017

Ludowa kultura muzyczna Śląska Cieszyńskiego
ze szczególnym uwzględnieniem Beskidu Śląskiego
Folklor pieśniowy Istebnej, Koniakowa i Jaworzynki –
źródła repertuarowe a ich transformacje

Rodzicom i mężowi Olkowi

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3608

MAGDALENA SZYNDLER

Ludowa kultura muzyczna Śląska Cieszyńskiego
ze szczególnym uwzględnieniem Beskidu Śląskiego
Folklor pieśniowy Istebnej, Koniakowa i Jaworzynki –
źródła repertuarowe a ich transformacje

Redaktor serii: Muzyka
BOGUMIŁA MIKA

Recenzenci
ALOJZY SUCHANEK
JOLANTA SZULAKOWSKA-KULAWIK

Redaktor
MARIOLA MASSALSKA

Projekt okładki
KAJA RENKAS

Redaktor techniczny
MAŁGORZATA PLEŚNIAR

Korektor
KATARZYNA KOCUR

Łamanie
ALICJA ZAŁĘCKA

Copyright © 2017 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3125-6
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3126-3
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 23,25. Ark. wyd. 26,0. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 46 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: "TOTEM.COM.PL Sp. z o.o." Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Spis treści

Wprowadzenie	9
ROZDZIAŁ 1. Specyfika badań własnych	15
1.1. Przedmiot, cel i zakres badań	15
1.2. Przegląd badań i literatury. Folklorystyka polska i czeska	17
1.2.1. Folklorystyka polska	17
1.2.2. Folklorystyka czeska i morawska	19
1.3. Dobór materiałów źródłowych wydanych	21
1.4. Uwagi metodologiczne	22
1.5. Terminologia. Folklor, folklorizm, folk	26
ROZDZIAŁ 2. Śląsk Cieszyński na tle Polski – uwarunkowania historyczne, geograficzne i kulturowe	37
2.1. Regiony etnograficzne w Polsce	37
2.1.1. Polska muzyka ludowa, badania, programy, zbiory	40
2.1.2. Specyfika polskiej muzyki ludowej	44
2.2. Śląsk a Śląsk Cieszyński – zawirowania historyczne	55
2.2.1. Nazewnictwo	55
2.2.2. Początki Śląska. Pierwsze granice	56
2.2.3. Piastowie i Habsburgowie	57
2.2.4. Zmiany społeczne	59
2.2.5. Warstwy społeczne – specyfika	60
2.2.6. Pod władzą austriacką	63
2.2.7. Problemy społeczno-ekonomiczne	64
2.3. Położenie Śląska Cieszyńskiego	66
2.3.1. Cieszyn jako centralny ośrodek kulturowy. Początki	66
2.3.2. Mieszkaństwo	69
2.4. Polskie życie kulturalne i polityczne na Śląsku Cieszyńskim od 1848 do 1920 roku	71
2.5. Rok 1920	74
2.6. Okres II wojny światowej	75
2.7. Lata powojenne (do 1989 roku)	77

2.8. Trójwieś (Istebna, Koniaków, Jaworzynka) – położenie i specyfika regionalna w kontekście Beskidu Śląskiego	78
2.9. Elementy beskidzkiej kultury materialnej i duchowej	83
2.9.1. Strój ludowy (przeszłość – teraźniejszość)	84
2.9.2. Język. Gwara	85
2.9.3. Instrumentarium ludowe	87
2.9.4. Tańce	91
2.10. Zespoły, imprezy, organizacje	95
ROZDZIAŁ 3. Rozwój folklorystyki muzycznej na Śląsku Cieszyńskim – historia i źródła	99
3.1. Cieszyńskie zbiory pieśniowe oraz materiały prasowe. Działacze folklorystyki	99
3.2. Czeskie i morawskie pieśni ludowe – badania	110
ROZDZIAŁ 4. Specyfika cieszyńskiej pieśni ludowej. Przegląd materiałów zastanych. Charakterystyka zebranego zbioru pieśni	115
4.1. Pieśń ludowa. Przegląd wybranych systematyk	115
4.1.1. Systematyka funkcjonalno-treściowa	115
4.1.2. Systematyka hasłowa	117
4.1.3. Systematyka wariantowa	117
4.1.4. Systematyka według kryteriów muzycznych	118
4.2. Specyfika pieśni cieszyńskiej – cechy	120
4.3. Materiał badawczy – systematyka i charakterystyka	123
4.3.1. Systematyka pieśni według funkcji i treści	124
4.3.2. Materiał własny a materiały źródłowe	129
4.3.3. Konkluzja	155
4.4. Analiza zbioru – kryteria muzyczne	157
4.4.1. Tonalność	157
4.4.2. Linia melodyczna	161
4.4.3. Zwroty inicjalne i zwroty kadencyjne oraz interwały najczęściej w nich występujące	162
4.4.4. Metroritmika	165
4.4.5. Forma	167
4.5. Podsumowanie	169
ROZDZIAŁ 5. Przekształcenia repertuaru źródłowego we współczesności. Drugi byt folkloru – kapele ludowe i zespoły folkowe. Opinie	173
5.1. Zmiany endogenne i egzogenne a problem pogranicza	173
5.2. Kapele ludowe	186
5.2.1. Specyfika regionalna w Polsce	187
5.2.2. Wybitni muzycy związani z Beskidem Śląskim	189
5.2.3. Kapele działające współcześnie – drugi byt folkloru	190
5.3. Kapele folkowe – Beskid	192
5.4. <i>Hybrydy</i>	194
5.5. Podsumowanie	197

ROZDZIAŁ 6. Przekaz międzypokoleniowy a koncepcje wychowania muzycznego oparte na folklorze	199
6.1. Przekaz międzypokoleniowy	199
6.2. Przegląd wybranych koncepcji muzycznych opartych na folklorze	200
6.3. Koncepcje polskie – geneza i wpływy	204
6.4. Koncepcje wychowania muzycznego – Śląsk Cieszyński	208
ROZDZIAŁ 7. Znajomość pieśniowego repertuaru ludowego wśród dzieci i młodzieży Śląska Cieszyńskiego. Metody i wyniki przeprowadzonych badań własnych	213
7.1. Podstawy metodologiczne badań własnych	213
7.2. Analiza i interpretacja wyników przeprowadzonych badań własnych	217
7.3. Weryfikacja hipotez. Uogólnienia i wnioski z przeprowadzonych badań własnych	238
Wnioski końcowe	241
Aneksy	245
Aneks 1. Materiały źródłowe – śpiewniki	245
Aneks 2. Materiały źródłowe – badania terenowe	277
Aneks 3. Fotografie	319
Bibliografia	333
Indeks nazwisk	351
Spis rycin, tabel i wykresów	357
Summary	359
Shrnutí	361

Wprowadzenie

Wierzę w to, co robię, a robię tylko to, w co wierzę –
i biada temu, kto kwestionuje moją wiarę [...].

Arnold Schönberg (1874–1951)

Folklor, w szczególności muzyczny, jest nieocenionym źródłem wiedzy na temat badanej kultury (nie tylko muzycznej). Jest niejako jej stałym punktem – „stanowi do pewnego stopnia kotwicę, dzięki której możemy lepiej zrozumieć zachodzące obecnie przemiany”¹. Jak wiadomo, „pojęcie kultury implikuje pojęcie tradycji, pewnych rodzajów wiedzy i umiejętności przekazywanych z pokolenia na pokolenie”². Ta ostatnia cecha z kolei ma wymiar ambiwalentny (z jednej strony służy jego zachowawczości, a z drugiej – determinuje jego nieuchronną przemianę – choćby wariantywność i wariabilność)³. „Tradycja zmienia się – wręcz musi się zmieniać – w miarę jak przyswaja ją nowe pokolenie”⁴. Zatem badacz repertuaru pieśniowego (i nie tylko) wyjątkowo przenikliwie musi poznać i uświadomić sobie fakt tej przemijalności, jak pisał Roch Sulima: „Nie istnieje chyba już dziś [...] nic »surowego«, »nieprzetworzonego« [...], kultura polska istnieje już dla **innych**, wyłącznie jako coś »przetworzonego« czy »przetwarzanego«, istnieje w postaci **cytatów**”⁵. Funkcjonują również oparte na wyobrażeniach o tradycji „iluzoryczne wyobrażenia i wspomnienia o tym, czego już nie ma”⁶. Choć folklor ulega przemianom, „odchodząc od swych naj-

---

¹ A. CZEKANOWSKA: *Kultury tradycyjne wobec współczesności. Muzyka, poezja, taniec*. Warszawa 2008, s. 13.

² P. BURKE: *Historia kulturowa. Wprowadzenie*. Kraków 2008, s. 31.

³ Więcej: podrozdział 5.1. *Zmiany endogenne i egzogenne a problem pogranicza*.

⁴ P. BURKE: *Historia kulturowa...*, s. 32.

⁵ R. SULIMA: *Testamenty chłopskiej kultury*. „Regiony” 1987, nr 1, s. 129; P. KOWALSKI: *Współczesny folklor i folklorystyka. O przedmiocie poznania w dzisiejszych badaniach folklorystycznych*. Wrocław 1990, s. 31; S. ŻERAŃSKA-KOMINEK: *Muzyka w kulturze. Wprowadzenie do etnomuzykologii*. Warszawa 1995, s. 293.

⁶ A. CZEKANOWSKA: *Kultury tradycyjne wobec współczesności...*, s. 13.

starszych i najciekawszych form, to ciągle jeszcze wyraża to, co stanowi o oryginalności naszej kultury, co jest przejawem szczególnej mądrości i wrażliwości ludzi potrafiących czytać »księgę życia« i symbolicznie mądrość tę wyrażać oraz zgodnie z nią żyć⁷.

Z tego właśnie powodu pojawiły się moje dogłębne przemyślenia dotyczące stworzenia monograficznego ujęcia obecnego repertuaru pieśniowego Trójwsi (Istebna, Jaworzynka, Koniaków – Beskid Śląski), ale też jego postaci komunikacyjnej. Działania takie wynikały również z braku dostatecznej i jednolitej literatury na ten temat. Monografia ta jest zatem jedyną całościową publikacją poświęconą tego typu tematyce, potraktowaną tak szeroko (do tej pory o podobnym, monograficznym charakterze ukazały się m.in. pozycje: Anny Czekanowskiej (1961)⁸, Jadwigi Bobrowskiej (1981)⁹, Krystyny Turek (1993)¹⁰, z przewagą ujęcia muzykologicznego – Krystyna Turek (1986)¹¹. Pozycje te stały się częściowo punktem wyjścia moich rozważań i na pewno stanowiły wzorcowe przykłady również ze względu na autorytet autorów.

Anna Czekanowska w publikacji *Etnografia muzyczna: metodologia i metodyka*¹² z 1971 roku napisała: „muzykę uważamy za sztukę [...], jej cechą specyficzną [...] jest przede wszystkim materiał, czyli dźwięk. Jednak nie sam materiał ani też jego właściwości fizyczne decydują o specyfice muzyki”. W dalszej części tej wypowiedzi autorka sugeruje, że najważniejsza jest struktura harmoniczna oraz „zależności czasowe i dynamiczne”¹³. Po ponad czterdziestu latach badaczka uzupełnia przytoczoną definicję: „podtrzymujemy tę definicję i dzisiaj, podkreślając **większe znaczenie kultury** [...] i **akcentując możliwości transformacji**; zachowujemy jednocześnie przekonanie o autonomii zjawiska muzycznego”¹⁴. Dlatego też pojawia się chęć przyjęcia postawy „rozsądnej” wobec folkloru (muzycznego) („jako zamkniętej karty”¹⁵), który dzisiaj jawi się w postaci folkloryzmu i folku (*hybrydy*). Jednakże poglądy na ten temat budzą skrajne emocje i spory (choćby terminologiczne)¹⁶.

⁷ J.K. DADAK-KOZICKA: *Folklor sztuką życia. U źródeł antropologii muzyki*. Warszawa 1996, s. 10.

⁸ A. CZEKANOWSKA: *Pieśni biłgorajskie. Przyczynek do interpretacji polskiego pogranicza południowo-wschodniego*. W: „Prace i Materiały Etnograficzne”. T. 18, cz. II. Wrocław 1961.

⁹ J. BOBROWSKA: *Pieśni ludowe regionu żywieckiego*. Kraków 1981.

¹⁰ K. TUREK: *Ludowe zwyczaje, obrzędy i pieśni pogrzebowe na Górnym Śląsku*. Katowice 1993.

¹¹ EADEM: *Pieśni ludowe na Górnym Śląsku w XIX i w początkach XX wieku*. Katowice 1986.

¹² A. CZEKANOWSKA: *Etnografia muzyczna: metodologia i metodyka*. Warszawa 1971, s. 11.

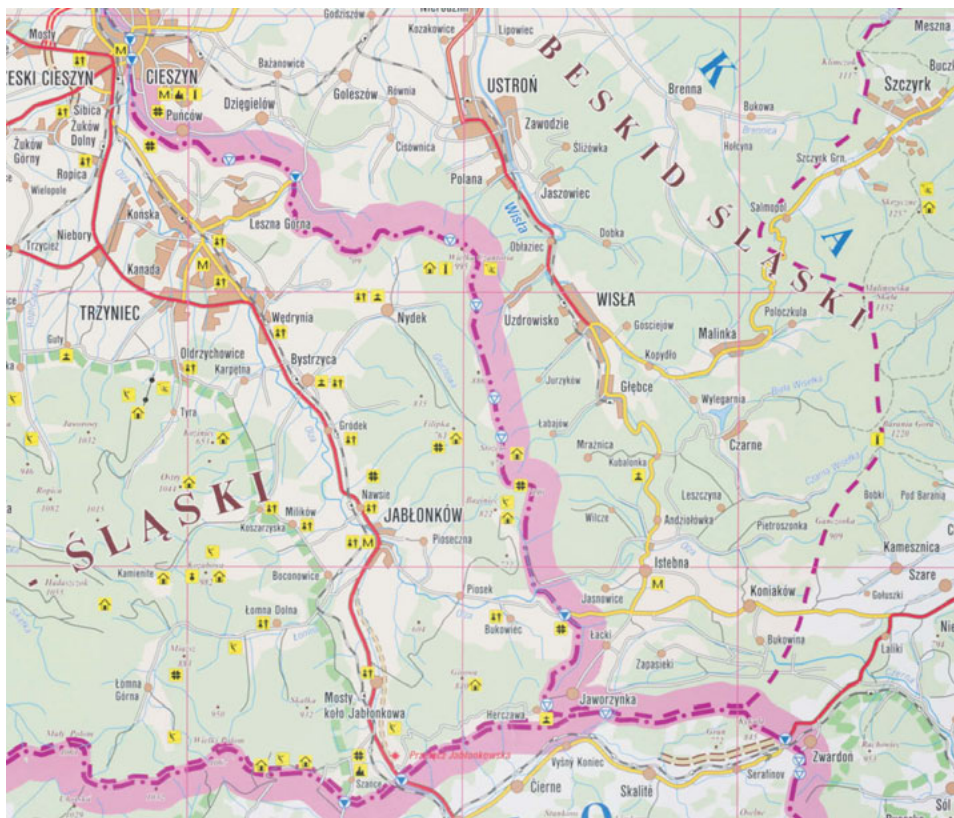
¹³ Ibidem.

¹⁴ A. CZEKANOWSKA: *Kultury tradycyjne wobec współczesności...*, s. 257. Wyróżnienia – M.S.

¹⁵ J. BURSZTA: *Lubelska rozmowa o folkloryzmie*. „Literatura Ludowa” 1987, nr 4/6, s. 75.

¹⁶ Więcej: podrozdział 1.5. *Terminologia. Folklor, folkloryzm, folk*, również: E. WRÓBEL: *Folklor a muzyka środowisk młodzieżowych w Polsce lat dziewięćdziesiątych*. „Muzyka” 2001, nr 3,

Niekwestionowana wartość, a zarazem ważność muzycznej kultury ludowej Beskidu Śląskiego przejawia się nie tylko w warstwie muzycznej (pieśni ludowe, muzyka instrumentalna) czy słownej (poetyka pieśni ludowych), ale także w powiązaniach z obrzędowością doroczną i rodzinną (funkcje i kontekst) oraz związkami z dziejami historycznymi i zależnościami politycznymi całego Śląska Cieszyńskiego (rycina 1.).

RYCINA 1. Południowa część Śląska Cieszyńskiego – Beskid Śląski

ŹRÓDŁO: Zbiory Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie (MC/K/03455).

Jak wiadomo, folklor muzyczny to również instrumenty ludowe (w głównej mierze narzędzia i instrumenty pasterskie – specyfika Beskidu Śląskiego) oraz formy taneczne. To bogactwo daje doskonałą bazę, z której można czerpać nie tylko w celu analizy muzykologicznej czy etnomuzykologicznej, ale też podczas edukacji dzieci i całego społeczeństwa. Pełni funkcję łącznika pokoleniowego

s. 27–38; EADEM: *Imiona folklu*. „Gadki z Chatki” 1998, nr 16, s. 3–8; A. CZEKANOWSKA: *Pierwszy i drugi byt folkloru*. W: *Encyklopedia polskiego folklu*, http://www.gadki.lublin.pl/encyklopedia/artykuly/pierwszy_i_drugi_byt_folkloru.html [dostęp: 3.01.2013].

i kulturowego. Ma to miejsce w dużej mierze na obserwowanym i badanym terenie, co w dalszej części tekstu zostanie unaocznione.

Według Marii Przychodzińskiej: „powstawał zawsze [folklor – M.S.] w związku z całością życia: pracą, wierzeniami, potrzebami uczuciowymi, buntami i zachwytem człowieka. Spełniał więc wiele funkcji pozaestetycznych i pozaludycznych, związanych z codziennym życiem i jego uroczystymi momentami. Pieśni ludowe łączone z poezją, tańcem, obrzędem opiewają przyrodę, jej przychylność i groźby dla człowieka, różnorodne prace i ich trudy, wierzenia, styl gromadnego życia, obrzędy rodzinne, silne uczucia: miłości, straty, gniewu”¹⁷. Edukacja oparta na elementach muzyki ludowej kształtuje poglądy i pozwala uświadamiać odbiorcom (ale też i twórcom) przemiany tradycyjnego folkloru na tle zmian kulturowych, społecznych, związanych z wpływami środków masowego przekazu i kultury masowej we współczesności¹⁸. „W poszukiwaniu nowych idei, poszerzaniu horyzontów nie wolno nam zapominać o potrzebie zachowania ciągłości tradycji, o kształtowaniu świadomości grupowej i przynależności do narodu i jego »małych ojczyzn«”¹⁹. Nie jest to wniosek nowy. W historii pedagogiki muzycznej wielu pedagogów, teoretyków, kompozytorów czerpało z materiału ludowego (oczywiście na gruncie profesjonalnym – Émile Jaques-Dalcroze, Carl Orff, Zoltán Kodály, Jadwiga Wierzińska, Julia Baranowska-Borowa, Karol Hławiczka, Stanisław Kazuro, Józef Karol Lasocki, Józef Powroźniak)²⁰, traktując go jako naturalną podstawę do szeroko pojętej nauki muzyki.

Na terytorium historycznego Śląska Cieszyńskiego już od schyłku XVIII wieku dokonywały się głębokie przeobrażenia zarówno społeczno-ekonomiczne, jak i kulturalno-cywilizacyjne (rozwój górnictwa, hutnictwa, włókiennictwa i innych gałęzi przemysłu). Te fakty spowodowały, że ziemia cieszyńska stała się od połowy XIX wieku jednym z najlepiej uprzemysłowionych regionów Austrii. „[...] był to kraj ogromnych kontrastów społecznych i cywilizacyjno-ekonomicznych [...], wszystkie te czynniki [przemysł, urbanizacja, rolnictwo, rozwój szkolnictwa – M.S.] rzutowały z większą lub mniejszą siłą na rozwijające się od początku lat czterdziestych XIX stulecia polskie życie kulturalne [...], rzutowały na nie również wcale bogate tradycje wyznaczone z jednej strony przez kulturę ludową, z drugiej zaś przez uformowany już w XVII wieku ośrodek

¹⁷ M. PRZYCHODZIŃSKA: *Drogi do muzyki. Metodyka i materiały repertuarowe*. Warszawa 1999, s. 58–59.

¹⁸ M. SZYNDLER: *Folklor muzyczny jako element wielopłaszczyznowego procesu edukacji muzycznej*. W: *Wartości w muzyce. Wartości kształtujące i kształtowane u studentów w toku edukacji szkoły wyższej*. T. 1. Red. J. UCHYŁA-ZROSKI. Katowice 2009, s. 7.

¹⁹ H. DANIEL-BOBRZYK: *Folklor w edukacji muzycznej dzieci i młodzieży*. W: *Folklor i folklorizm w edukacji i wychowaniu*. Red. J. UCHYŁA-ZROSKI, H. DANIEL-BOBRZYK. Katowice 2003, s. 11; również: J. DADAŁ-KOZICKA: *Kategoria twórczości w edukacji muzycznej*. „Polski Rocznik Muzykologiczny” 2009, s. 55–72.

²⁰ Szczegółowe omówienia: podrozdział 6.2. *Przegląd wybranych koncepcji muzycznych opartych na folklorze*.

w Cieszynie, sprzyjający również rozwojowi kultury polskiej i życiu kulturalnemu utożsamiających się z nią grup ludności²¹.

Kultura tego regionu wpłynęła znacząco na proces budzenia i formowania świadomości narodowej, a także na jej umacnianie i propagowanie. Była specyficzna. Miała charakter plebejski, była całkowicie ludowa i zmierzała do zachowania języka ojczystego, obrzędowości, tradycji, zwyczajów. Już wtedy folklor działał przeciwko procesom asymilacji (podczas zaborów działało się tak np. na Górnym Śląsku). W XIX wieku elementy kultury ludowej (kultura duchowa i materialna) umacniały zaś odrębność etniczną. Wtedy zaczęto propagować działania sprzyjające zachowaniu repertuaru związanego z folklorem muzycznym (apel Towarzystwa Przyjaciół Muzyki Cesarstwa Austriackiego z 1819 roku²²). W tym czasie, jak i w latach kolejnych, podjęło działania w terenie wielu folklorystów, etnografów, często amatorów, ale również muzykologów, m.in. Józef Firla, Bogumił Hoff, Andrzej Cinciała, Jan Tacina, rodzina Londzinów z Zabrzeża, Karol i Andrzej Hławiczka i wielu innych²³.

Skomplikowane losy obszaru cieszyńskiego sprzyjały działaniom umożliwiającym archiwizację różnych płaszczyzn folkloru. Do dzisiaj można wyróżnić tereny (omawiany Beskid Śląski), na których kultura ludowa jest podtrzymywana w różnych formach. Podczas badań terenowych autorka zaobserwowała różne typy przekazu – od transmisji pokoleniowej (dziadkowie – wnuki), przez folklorizm (zespoły folklorystyczne i ich działalność, a dzięki nim – zainteresowanie się źródłami), po formy współczesne nawiązujące do folklu. Niemałą rolę odgrywa tutaj szkolnictwo, gdzie folklor propagowano i propaguje się w mniejszym lub większym stopniu, w zależności od możliwości i chęci nauczycieli. Jest to widoczne również współcześnie, co świadczy o dużej świadomości pedagogów, animatorów (m.in. Monika Wałach, Zbigniew Wałach, Urszula Gruszka, Maria Motyka)²⁴.

Helena Danel-Bohrzyk pisze: „Istotnym elementem wychowania przez sztukę jest kontynuacja tradycji kulturowych narodu czy regionu. Poznawanie i pielęgnowanie tych tradycji ma tu szczególne znaczenie. Znajomość i czynne uprawianie rodzimej muzyki (pieśni ludowe, muzyka instrumentalna, tańce) sprzyjały naturalnemu wprowadzaniu dziecka w świat muzyki, pozwalały na wyrażanie doświadczeń i przeżyć (zarówno indywidualnych, jak i grupowych)”²⁵. Dzięki róż-

²¹ M. FAZAN: *Polskie życie kulturalne na Śląsku Cieszyńskim w latach 1842/48–1920*. Wrocław–Warszawa 1983, s. 5–6.

²² Więcej: podrozdział 3.1. *Cieszyńskie zbiory pieśniowe oraz materiały prasowe. Działacze folklorysty*.

²³ Ibidem; Więcej: M. SZYNDLER: *Folklor pieśniowy Zaolzia. Uwarunkowania, typologia i funkcje*. Katowice 2011, s. 6.

²⁴ Wyniki badań wśród uczniów szkół podstawowych i gimnazjów na terenie Śląska Cieszyńskiego – Więcej: rozdział 7. *Znajomość pieśniowego repertuaru ludowego wśród dzieci i młodzieży Śląska Cieszyńskiego. Metody i wyniki przeprowadzonych badań własnych*.

²⁵ H. DANIEL-BOHRZYK: *Muzyka we wszechstronnym wychowaniu dziecka* W: *Muzyka w edukacji i wychowaniu*. Red. H. DANIEL-BOHRZYK, J. UCHYŁA-ZROSKI. Katowice 1999, s. 13.

nym obszarom folkloru, szczególnie muzycznego, łatwiej jest wprowadzić dziecko w świat muzyki, sztuki, poprzez repertuar, który jest mu znany, a który zarazem, jako element kultury duchowej, posiada niepodważalną wartość edukacyjną. Bogactwo folkloru wokalnego i instrumentalnego oraz repertuar muzyczny mogą spełniać wiele funkcji w wychowywaniu i nauczaniu młodych ludzi – od estetycznych, ogólnopoznawczych, przez poznawczo-muzyczne, zabawowe, ekspresyjno-twórcze, aż po integrujące. Takie działania z kolei służą naturalnemu podtrzymywaniu i zachowywaniu tradycji i kultury ludowej w danym regionie (czego pokłosiem są m.in. wyniki badań znajomości repertuaru ludowego przez dzieci i młodzież Śląska Cieszyńskiego, wykonane przez autorkę rozprawy)²⁶.

***

Pragnę podziękować wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania niniejszej rozprawy. Przede wszystkim dziękuję moim Respondentom, dzięki którym uzyskałam materiał do analizy – m.in. Marii Bury z Jaworzynki, Małgorzacie Małyjurek z Jaworzynki, Jadwidze Bojko z Jaworzynki, Monice Wałach, Zbigniewowi Wałachowi, Ewie Cudzich, Tadeuszowi Papierzyńskiemu, Urszuli Gruszcze, wspomniałam *Ciotkom* z Istebnej: Stanisławie Polak (Majeranowskiej), Jadwidze Polak (Zabawskiej) i Annie Bury, a także Marcinowi Żupańskiemu, Wojciechowi Golcowi, Dyrekcji poszczególnych szkół z Cieszyna i Trójwsi za umożliwienie przeprowadzenia badań. Szczególnie jestem wdzięczna Szanownym Recenzentom, tj. Pani prof. zw. dr hab. Jolancie Szulakowskiej i Panu prof. Alojzemu Suchankowi za cenne uwagi. Serdecznie dziękuję za wsparcie i niezwykle ważne wskazówki Pani prof. zw. dr hab. Krystynie Turek, Panu prof. zw. dr. hab. Danielowi Kadłubcowi, Panu prof. zw. dr. hab. Alojzemu Kocpoczkowi, Panu prof. zw. dr. hab. Zbigniewowi Jerzemu Przerembskiemu oraz Panu dr. hab. Tomaszowi Nowakowi. Dziękuję za życzliwe i krytyczne uwagi. Jestem wszystkim niezwykle wdzięczna.

---

²⁶ Więcej: podrozdział 7.3. *Weryfikacja hipotez. Uogólnienia i wnioski z przeprowadzonych badań własnych.*

Magdalena Szyndler

The folk musical culture of Śląsk Cieszyński with special reference to Beskid Śląski
The song folklore of Istebna, Koniaków and Jaworzynka –
sources of the repertoire and their transformations

Summary

The present monograph is a reflection of the author's interests which were pursued for many years, which eventually resulted in the research in the musical folklore of Śląsk Cieszyński (especially in places located in its southern part i.e. Beskid Śląski – Istebna, Jaworzynka, Koniaków). It constitutes a natural continuation of previous explorations devoted to the vocal folklore of the Polish minority in Zaolzie (the part of Śląsk Cieszyński which today is a part of the Czech Republic). The purpose of the dissertation was to separate the present phase of the evolution of folk musical repertoire of the aforementioned area in the folklore – folklorism – folk perspective. Therefore the author's idea had to do with a monographical treatment of the song repertoire in the genre-related and horizontal perspective (a musicological perspective and also an analysis according to the function and the content) and the establishment of its peculiar properties by conducting a comparative analysis of the early material (songbooks which were published since the end of the 19th century), the Zaolzie material and the material that was collected during the field research conducted in the years 2011–2015 in the Trójwsie area (Istebna, Jaworzynka, Koniaków – individual and group interviews). Moreover, the publication features descriptions of the transformations of source folklore – the folk and hybrid material. The author could not disregard the historical and political perspective (hence a chapter devoted to history), which exerted a decisive influence upon the development of the changes and transformations of folk culture (and of other types of culture as well). The last chapter contains the results of research in the familiarity of the children and young people from the schools of Śląsk Cieszyński (sixth-grade elementary school pupils and third-grade *gimnazjum* pupils) with the folk repertoire, which complement the present state and the functioning of musical folklore in the area that was discussed. A further merit of the work consists in the fact that until now no monograph devoted to a similar theme was published.

Magdalena Szyndler

Lidová hudba Těšínského Slezska se zvláštním důrazem na Slezské Beskydy
Folklórní píseň na území Jistebné, Koňáková a Javořinky –
zdroje repertoáru a jejich transformace

Shrnutí

Prezentovaná monografie je výsledkem mnoha let zájmu a výzkumů, které autorka vedla v oblasti hudebního folklóru Těšínského Slezska (zejména v jeho jižní části tzn. ve Slezských Beskydech – Jistebné, Javořince a Koňákově). Je to přirozené pokračování předchozích průzkumů věnovaných lidové vokální hudbě polské menšiny na Zaolží (východní díl české části Těšínského Slezska). Účelem monografie byla specifikace současné fázi vývoje lidového hudebního repertoáru zmíněného území ve směru folklór – folklorismus – folk. Záměrem autorky bylo vytvořit monografický pohled na repertoár písní podle žánrového a horizontálního zaměření (hudební analýza, také podle funkce a obsahu) a také na základě srovnání starého materiálu (zpěvníky od konce 19. století) s materiálem ze Zaolží a s materiálem shromážděným během výzkumů vedených v letech 2011–2015 na území Beskydské Trojvsí (Jistebná, Javořinka, Koňákov – individuální a skupinové rozhovory). V publikaci se objevily také popisy transformací zdrojového folkloru – lidový a hybridní materiál. Autorka nemohla přehlédnout historicko-politickou perspektivu (viz kapitola věnovaná historickým dějinám), která měla významný dopad na rozvoj a transformaci lidové kultury (a nejen lidové). Poslední kapitola obsahuje výsledky průzkumů znalostí lidového repertoáru mezi dětmi a mládeží vybraných škol Těšínského Slezska (šestá třída základní školy a třetí třída gymnázia), které doplňují současný stav a fungování hudebního folklóru v diskutované oblasti. Další výhodou publikace je skutečnost, že zatím nevznikla žádná monografie podobného předmětu.

(...) Przyjmuję z zadowoleniem ów rezultat szeroko zakrojonych przedsięwzięć naukowych nad twórczością ludową wymienionych ziem, gdyż od czasów dawnych już publikacji tak zasłużonych dla tego regionu badaczy, jak Adolf Dygacz, Daniel Kadłubiec czy Alina i Alojzy Kopoczek, nie pojawiły się ważne prace folklorystyczne z zakresu beskidzkiej muzyki ludowej (...)

Z recenzji wydawniczej
Prof. dr hab. Jolanty Szulakowskiej-Kulawik,
Akademia Muzyczna, Katowice

(...) Sposób, w jaki Autorka dokonuje prezentacji poszczególnych zagadnień związanych z analizą zebranego materiału pieśniowego oraz zjawisk związanych z funkcjonowaniem polskiego repertuaru pieśniowego na Śląsku Cieszyńskim we współczesności, świadczy o jej wnikliwej znajomości problematyki (...) cel pracy został osiągnięty, a znaczna luka w badaniach nad ludową kulturą muzyczną Śląska Cieszyńskiego została w znacznej mierze wypełniona (...) praca jest nie tylko obszernym, ale również kompetentnym opracowaniem naukowym (...)

Z recenzji wydawniczej
Prof. dr hab. Alojzego Suchanka,
WSP TWP, Warszawa

ISSN 0208-6336
Cena 46 zł (+ VAT)

Więcej o książce

ISBN 978-83-226-3126-3

9 788322 631263

